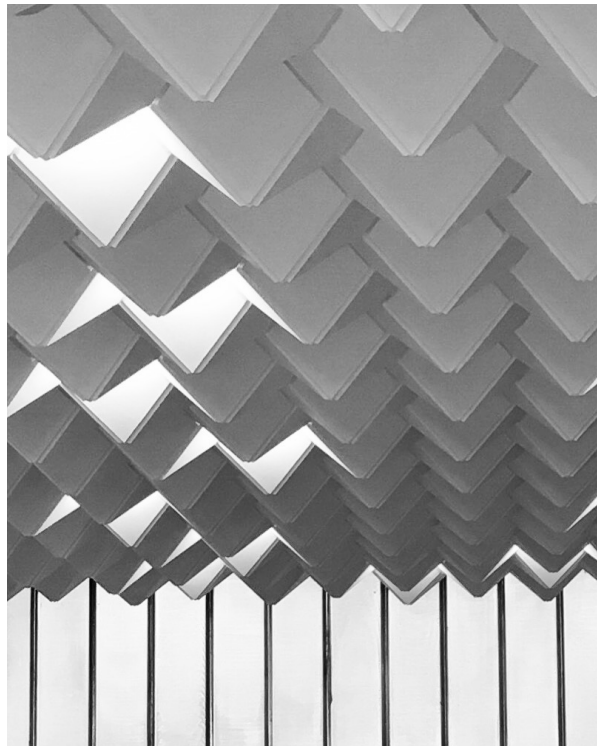

Tarcali Dávid

Egyéni kutatási vázlat

BME Építőművészeti Doktori Iskola 2016/2017 1. félév

Anyaghasználat és belsőépítészeti formanyelv 1950 és 1965 között

Bevezetés:

Anyaghasználat és építészeti formanyelv. Ez a két alapelem az amely segítségével jól definiálhatóak egy-egy korszak építészeti, belsőépítészeti és iparművészeti alkotásai.

Az építészetén túl, épített környezetünk kis léptékű elemei azok, melyekkel a korra jellemző hiteles rajzot tudunk leképezni. Bágyazódva épületek belső tereibe, beékelődve városszerkezeti rendszerekbe, gazdagítva azokat, ezek a kis léptékű alkotások azok, mely közvetlen kontextusukból kiszakítva is történetet tudnak elmesélni. Ugyanannyira vannak jelen mindennapjainkban mint az épületek.

Ugyanazokat a tervezési metódusokat éljük meg, felfedezünk rég felfedezett technikákat és anyaghasználatokat más-más kontextusban és helyen, egyazon időben.

Kutatási terv és irány:

Dolgozatom célja, a második világháború utáni (1950-65 közötti) Magyarország belsőépítészetének és bútortervezésének bemutatása jelentősebb példákon keresztül. Belsőépítészetünk és bútortervezőink összehasonlítása a korszakban világvezető skandináv országokkal.

Érdeemes megemlíteni, hogy az időszak bemutatása nem kezdődik 1945-tel, mivel a háború utáni pár évben itthon még jellemzően a két világháború közti art-deco stílus volt meghatározó. Ezt a tervezési szemléletet folytatták itthon. A lakáskérdés problémája európa szerte elsőprő változást hozott a második világháború után. Korszerű igények merültek fel, a többfunkciós szobák helyett diferenciáltabb belső terek, multifunkciós bútorok jelentek meg.

Az első világháború előtti nemzetközi modern mozgalom, élén Le Corbusierral már előrevetíti a tömeggyártás adta lehetőségek pozitív kicsingését, mely lehetséges megoldás lehet a háború utáni helyzetre.

„Sorozatban gyártott házak. A ház problémája a kor problémája. Társadalmunk egyensúlya függ ma már ettől. A sorozatgyártás az elemzésen és a kísérletezésen alapul. A nagyiparnak foglalkoznia kell magával az épülettel és létre kell hoznia a sorozatban gyártott házak elemeit. Meg kell teremteni a sorozatgyártáshoz szükséges alkotói légkört.”¹

Habár a társadalmi berendezkedés régióként más-más hátteret biztosít ezeknek a gondolatoknak a kibontakozásához, a használt építészeti eszközök, mellyel reagálnak a tervezők az új igényekre egy irányba mutatnak.

Tematizálás:

Erre a korszakra jellemző munkákat az időbeni kereten túl is érdemes rendszerezni. Három csoport felállítását tartom fontosnak:

- 1. csoportba tartozik a korszakra jellemző középületek (színházak, kulturális intézmények, iskolák, irodaházak) reprezentatív tereinek kialakítása. Ebben a témában a legjelentősebb alkotó a KÖZTI, mivel saját belsőépítész osztállyal rendelkezett, és az ilyen nagy léptékű állami munkákkal rendre őket bízták meg. A 3.-as osztály vezetője Kaesz Gyula volt, aki az Iparművészeti Főiskola tanárja, majd később igazgatójaként is dolgozott. Egyik legfontosabb munkatársa Hornicsek László belsőépítész, építész, ipari formatervező. Ebben a léptékben jellemző volt az anyagkísérlet mellett az egyedi bútorok tervezése a tervezők számára, itt nem csak nagyipari bútorok összeválogatásával tudtak enteriőröket kialakítani. Komplex koncepció mentén lehetett nekik egy-egy épületrész, előcsarnok, közösségi tér kialakítását megvalósítani.

Tavaszi félévben vizsgálandó épületek:

Úri utca 26-28. Köhler Margit

Népstadion belsőépítész, Németh István, 1953

FÉSZEK Művészklub, Kertész utca 36. Hornicsek László, 1965

¹ Le Corbusier – Új építészet felé, Corvina kiadó, 1981

Vörösmarty téri Kulturális Központ, 1971

MOM kultúrház, Hornicsek László, 1951

- 2. csoportba a lakhatási probléma megoldására reflektáló óbudai kísérlet tartozik. Itt összekapcsolódik a típuslakás és a típusbútor² fogalma. Elsődleges tervezési szempont volt a tervpályázat során a lakások és velük együtt a berendezések racionalizálása. Ez sokszor a beköltözők szemében csak annyit jelentett, hogy minden sokkal kisebb lett. Ettől azért jóval túlmutatóbb az a tervezői elv mellyel ezeket a multifunkciós bútorokat tervezték, mely ebben a korban nagyon merész megoldásnak számított. A beépített bútorok, és kompakt konyhák kialakítása jellemezte a kísérleti lakótelep lakásainak kialakítását.

-3. Csoportba a bútorok tartoznak. A nagyipari bútorgyártás megfelelő hátteret biztosított a jó minőségű bútorok legyártásához. Ahhoz, hogy ezeket a bútorokat megismertessék a nagyközönséggel, hazai bútorkiállításokat szerveztek, de sajnos a túl konzervatív fogadtatásnak köszönhetően sokszor nem kerültek gyártásba a merészebb darabok. Fontosabb hazai bútortervezők a második világháború után: Bedécs Sándor, Bodnár János, Burián Judit, Gábrriel Frigyes, Gaubek Júlia! , Heczendofer László, Kovács Zsuzsa (30-as években már befutott belsőépítészként dolgozott), Mikó Sándor, Moess Tibor, Mózer Pál, Németh István, Preisich Anikó, Vince Pál.

Jelentősebb hazai kiállítások:

- III. Magyar Iparművészeti és Népművészeti kiállítás, Iparművészeti Múzeum 1955
- Bútor és lakásművészeti kiállítás, Iparművészeti Múzeum, 1956
- Bútorértékesítő vállalatbemutatója, 1956
- Iparművészeti Tanács Lakásművészeti Kiállítása, MÉSZ székház, 1957

² Magyar Építőművészet, 1956/7 szám.

- Típusbútor – szép lakás, BNV 1958
 - MEFÉM bútorkiállítás, MÉMOSZ székház, 1959
 - Óbudai Kísérleti lakótelep 1960 (közvélemény kutatással egybekötött kiállítás, fogyasztói vélemény felmérése)
-
- a hazai bútortervezők és belsőépítészek munkáinak összehasonlítása külföldi példákkal
 - meghatározó anyaghasználat itthon és külföldön, mit engedett meg a hazai nagyipari gyártás itthon, milyen technológiai megoldásokat tudtak alkalmazni a tervezők
 - milyen anyag és formakísérletek születtek azonos funkciójú hazai illetve külföldi példákra

Források:

- Ferkai András - **Köztí 66, Egy tervezőiroda története I.** (Belsőépítészet fejezet - Jankó Anna)
Vince Kiadó 2015

- Branczik Márta, Keller Márkus - **Korszerű lakás 1960**, az óbudai kísérlet, TERC 2012

- Dvorszky Hedvig - **A forma művészete**, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat 1979 (Házgyári konyha. Kísérleti design-program. Fészek Klub Budapest, 1973)

- Somlai Tibor - **Távol és közel, 1945-1970, Belsőépítészet a háború után**, Corvina Kiadó 2010

- LeCorbusier - **Új építészet felé**, Corvina Kiadó 1981

- **Scandinavian Design Beyond the Myth, Fifty years of design from the Nordic countries** –
edited by Widar Halén and Kerstin Wickman, Arvinius Förlag/Form Förlag 2003

(feldolgozás alatt)

~~–Cara Greenberg–Mid-Century Modern: Furniture of the 1950s, Harmony Books 1984~~

- Winkler Oszkár - **Alvar Aalto**, Akadémia Kiadó 1982

- Nagy Elemér – **Le Corbusier**, Akadémia Kiadó 1984

Folyóirat:

Hornicsek László: MÉ1987/6
MÉ 1976/1
MÉ 1976/3
MÉ 1972/3
MÉ 1968/3

Bútortervek, pályázatok: MÉ 1970/1
MÉ 1965/3
MÉ 1964/4
MÉ 1960/1
MÉ 1956/7
MÉ 1953/7-8

Annotált bibliográfiák:

1. Somlai Tibor - **Távol és közel, 1945-1970, Belsőépítészet a háború után**, Corvina Kiadó 2010

A bútor mint archívum, mint hordozó, mely egy egész kor vagy korszak megidézésére képes.

A fellendülő lakásépítési igények kiszolgálása, a korábbi háború előtti helyzettel nem egyezik már meg, többfunkciós szobabútorok igénye. A nagyüzemi gyártás jelentős változást hozott, mely miatt a terveknek az új anyagokhoz és technológiákhoz kellett igazodniuk.

Tisztában voltak a tervezők azzal, hogy ez a tömegtermelés nem árt a művészi presztízsüknek. Folyamatos kiállításon mutatták be a haladó szellemiségű tervezőket és kollekcióikat, de sajnos a boltokba csak a konvencionális „elavult” darabok kerülhettek be. Ez betudható a kereslet – kínálat kapcsolat hatásnak. Nem volt nagy az érdeklődő az újító bútorok iránt, ezért nem kezdték el a nagyipari gyártásukat.

Ennek ellenére nemzetközi színvonalon dolgoztak a hazai tervezők, de a befogadó közönség nem volt elég nyitott a munkájukra.

Előtérbe került a korra jellemző kis lakások igényeinek a kiszolgálása, erre sok különböző ötletes megoldás, többfunkciós használatú bútroterv született. Tervpályázatot is írtak ki a témában, mely az Óbudai kísérleti lakótelep lakásainak a berendezéséről szólt (1959).

- Az asztalosipar megfelelő háttérrel biztosított a minőségi bútordarabok legyártásához.

Gyorsan eltűntek/eltűnnek a korra jellemző emlékek, szemben az építészettel, épületekkel ezeket a belső tereket, berendezéseket sokszor már 5 év után teljesen átépítik.

A típusbútorra, mint nagyipari előállításban megjelenő önálló darabra gondolunk, mely jól párosítható más típusbútorokkal, nem tér el stílusában.

Kísérletezés új anyagokkal, nagyipari vállalatok előirányzatai (anyag kutatásai) kihatnak a tervezőkre is.

A jövőt abban látják, hogy tetszőlegesen összeállíthatjuk a lakásbelsőnkhez szükséges bútorok kollekcióját (mint ma az IKEA, mindent megtalálni és nem ütik egymást a tárgyak)

Kaesz Gyula, Iparművészeti Főiskola Igazgatója, - a fejlődés akadálya elsősorban a fogyasztók maradisága okozza

Kiállítások:

- III. Magyar Iparművészeti és Népművészeti kiállítás, Iparművészeti Múzeum 1955

- Bútor és lakásművészeti kiállítás, Iparművészeti Múzeum, 1956

(itt már megjelennek új stílusok a korábbi konzervatív berendezésekhez képest, Hornicsek László és Moess Tiborné kiemelkedő enteriőrjei jövőbe mutató modern)

- Bútorértékesítő vállalatbemutatója, 1956

- Iparművészeti Tanács Lakásművészeti Kiállítása, MÉSZ székház, 1957

- Típusbútor – szép lakás, BNV 1958

- MEFÉM bútorkiállítás, MÉMOSZ székház, 1959

- Óbudai Kísérleti lakótelep 1960 (közvélemény kutatással egybekötött kiállítás, fogyasztói vélemény felmérése)

2. Ferkai András - **Köztí 66, Egy tervezőiroda története I.** (Belsőépítészet fejezet - Jankó Anna) Vince Kiadó 2015

A KÖZTI kiemelkedően fontos szerepet játszott a belsőépítészet területén a hasonló tervezőirodák közt. Nem csak a középületek reprezentatív tereinek a tervezése volt a feladatuk, de rekonstrukciók, sorozatgyártott (kereskedelmi forgalomban kapható) bútorokkal való berendezés összeválogatása, vagy éppen egyedi bútortervezéssel is kellett foglalkozniuk egy-egy projekt kapcsán.

A belsőépítészetben gyorsabban változnak a divatok, kevés belső tér maradt fenn eredeti állapotban. A technológia és anyagok avulása is az oka lehet ennek a folyamatnak.

A karbantartás hiánya és e kor felé érzett ellenszenv, negatív társadalmi megítélés a szocializmusban született bútorok iránt is elősegítette ezeknek az emlékeknek az állagromlást. (érdekes ellentét mondjuk a formailag hasonló skandináv bútorokkal, amelyek ugyanebben a korban születtek nagyon büszkék, és ma is ezekre a hagyományokra épül a bútorigaruk, iparművészetük)

Kapocs a két világháború közti idő és a 45 utáni időszak közt Kaesz Gyula személye. MATI-ban osztályvezető (KÖZTI elődje volt)

3.-as műterem, bútortervezés és belsőépítészet. Később az Iparművészeti Főiskola tanára, majd később igazgatója lett.

Külön tekintett az építészekre és a belsőépítészekre, és nagyvállalati keretek közt el is különültek egymástól, más-más műtermekbe rendeződtek.

- Szakvásárok belső tereinek kialakítása állandó megbízást jelentett a közti számára.

A nemzetközi vásárokon való részvétel szintén számos megjelenést adott belsőépítészeknek. 1958-ban szerepeltünk először háború után nemzetközi vásáron (brüsszeli világkiállítás), mely nagy jelentőséggel bírt (propagandaértékű külföldi megjelenés), ezért a belsőépítész építészekkel szorosan együttműködve tervezte meg gondosan a kiállítás minden egyes részletét (tervezők: Gádoros Lajos, Németh István, Vass Antal).

Ennél a brüsszeli világkiállításnál fontos volt az anyagválasztás (magyar alumínium, mely a dicső fémiparunkra reflektált)

Struktúrában való gondolkodás, ideiglenes rendszerek-építmények tervezése, megvalósítása egyre gyakoribbá válik, olykor kritika is éri ezeket a kiállításokat. Nem megfelelően átgondolt kialakítás, zavaros összkép...nincs harmónia a kiállított tárgyakkal

Már abban a korban is kezd elterjedni, a divatokat követő azokra reagáló szemlélet, Erre Hornicsek László megjegyzést tesz, a

„Amennyire jó az összhang, olyannyira kérdésessé válhat idővel (üzleteinket ritkán építjük át újra) az egyes kis részletek formai helytállása, fiatalon való megtartása.”

-Úri utca 26-28. Jó példa egy fennmaradt emlékre – Köhler Margit tervezte, sok sallangos kiegészítés került azóta bele a térbe, nem engedi érvényesülni a karakteres álmennyezetet, és gyengíti a hátsó szórt fényt beengedő kopolit üveg fal hatását is.

60as évek egyik fő feladata a turisztikai épületek építése mellett kultúrházak, színházak belsőépítészeti kialakítása volt (folytatódó építések miatt). Pesti Színház, Operettszínház vidéki színházak...

Felmerülő különbségek a kiváló tervezők és a hiányos kivitelezői gárda közt, mely az államosítás következményének tudható be. NDK jó példát szolgál, hogy a tervezők a kivitelezés során is jelen vannak.

Kialakult belsőépítészeti irányelvek a vidéki „típus” művelődési házakra, fehér közlekedők, képzőművészeti alkotással is díszített előcsarnok, mosható burkolatok használata a tisztántarthatóság miatt.

-Népstadion belsőépítészet, Németh István, 1953 (átadás éve)

kifogásolják a kontrasztot a reprezentatív és funkcionális terek közt, törés az építészet és belsőépítészet közt, melyet a feszes határidőnek tudnak be

Bútorok használatban érezhető Kaesz Gyula hatása, illetve a 2. Világháború előtti belsőépítészeti hatás.

-Nemzeti Színház, 1966 (Pesti Magyar Színház ma)

-Pestisínház, 1967

-FÉSZEK Művészklub, Kertész utca 36. 1965, Hornicsek László

-szerves együttműködés képző és iparművészekkel, ők „dekorálják” a tereket. Hornicsek László, tervező csak a maximálisan használható felületeket adja meg a művészeknek. Pályázatot írnak ki, és csak a megvalósulandó munka alkotóját díjazzák. Nagy mennyiségű pénzt költenek képzőművészeti alkotásokra, melyet a kivitelező valósít meg.

-Vörösmarty téri Kulturális Központ, 1971

futurisztikus hatás, geometrikus letisztult formavilágú belső terek kialakítása, bútorhasználatban a Hornicsek féle FÉSZEK klub bútorainak pár darabja is visszaköszön a közösségi terekben